

**НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У РОДИННОМУ
ТА СТАТЕВОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ
ПУБЛІЦИСТИЦІ Г. ВАЩЕНКА**

© Онипченко О. І., 2015

<http://orcid.org/0000-0002-5682-7897>

У статті йдеться про сутність національних традицій у родинному та статевому вихованні молоді. Автором висвітлено погляди відомого педагога Г. Ващенко на важливість усвідомлення міцного зв'язку між родинною мораллю, статевою мораллю й коханням в українських традиціях, фольклорі, оскільки родина повинна залишатися найважливішим інститутом виховання молоді, що є запорукою існування здорової української нації.

Виховання учнів на національно-культурних традиціях українського народу забезпечує їх прилучення до високих духовних і матеріальних надбань свого народу, засвоєння і примноження кращих звичаїв, моральних норм, естетичних цінностей та інших елементів культурної спадщини, кращих психічних якостей українського народу, специфіки його емоційної та інтелектуальної сфери, що зберігаються нацією, розвиваються і передаються протягом століть.

Ключові слова: національні традиції, фольклор, родинне виховання, статево виховання, сексуальна культура, кохання, педагогічна публіцистика Г. Ващенко.

Онипченко О. И. Национальные традиции украинского народа в семейном та половом воспитании молодежи в педагогической публицистике Г. Ващенко.

В статье говорится про национальные традиции украинского народа в семейном та половом воспитании молодежи. Автором показаны взгляды известного педагога Г. Ващенко на важность осознания крепкой связи между семейной моралью, половой моралью и любовью в украинских традициях, фольклоре, поскольку семья должна оставаться главным институтом воспитания молодежи, что является условием существования здоровой украинской нации.

Воспитание учащихся на национально-культурных традициях украинского народа способствует их приобщению к высоким духовным и материальным ценностям своего народа, усвоению и умножению лучших традиций, моральных норм, эстетических ценностей и других элементов культурного наследия, лучших психических качеств украинского народа,

специфика его эмоциональной и интеллектуальной сферы, которые берегаются, развиваются и передаются на протяжении столетий.

Ключевые слова: *национальные традиции, фольклор, семейное воспитание, половое воспитание, сексуальная культура, любовь, педагогическая публицистика Г. Ващенко.*

Onipchenko O. I. The national traditions of Ukrainian people in the family and sexual education of youth in G. Vashchenko's pedagogical heritage.

This article develops the opinion of a famous teacher G. Vashchenko about the national traditions of Ukrainian people in the family and sexual education of youth in the spirit of national traditions, folklore which is the base of existence of healthy Ukrainian nation and thus, the state. The main idea of G. Vashchenko about sexual education is the necessity of understanding the strong ties between sexual morality and family, and the idea that strong family is a strong state. The family must be the most important educational institution.

The question for gender issues and sexual relations today is important because it is facing acute social problems associated with a complete education of the younger generation, among whom appear more supporters of the so-called «free love», «civil marriages» and lack of spirituality, neglect of moral and ethical standards in intimate relationships between boys and girls the early beginning of sexuality is observed.

Pedagogical essence of national and culture traditions is in reproduction of the best things, elaborated by Ukrainian people during the history of its existence in future generations. The education of pupils with the help of national and culture traditions provides their initiation to spiritual and material achievements of people, learning and multiplication of the best customs and traditions, moral norm, aesthetic values and other elements of cultural heritage, the best mental qualities of Ukrainian people, specificity of their emotional and intellectual areas, which are stored, developed and transmitted during centuries.

Key words: *national traditions, folklore, family education, sexual education, sexual culture, love, pedagogical publicist G. Vashchenko.*

Постановка проблеми. Традиція як засіб соціалізації людини і водночас як механізм, що забезпечує соціальну цілісність, набуває все більшого значення як об'єкт історичних, культурологічних та соціально-педагогічних досліджень в наукових працях, філософських дискусіях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як вітчизняні, так і зарубіжні автори (І. Берлін, Ж. ле Гофф, Ю. Давидов, І. Лисяк-Рудницький, М. Чебоксаров та І. Чебоксарова), досліджуючи феномен традиції в різних аспектах, здебільшого ототожнюють його з певними цінностями, на яких ґрунтуються відносини в даному суспільстві, із способом відтворення цих

відносин в нових поколіннях. Вивчаючи моральну культуру дослідники Л. Волченко, Л. Грінберг, Н. Ємельянова, Т. Мірошніченко, С. Ткачов, Н. Ткачова здійснюють цілісний аналіз понять «цінності культури», «духовні цінності», «життєві цінності», виявляють стратегічні детермінанти поведінки великих мас людей, формування соціокультурного середовища; вчені С. Безклубенко, Ю. Давидов, І. Касавін, І. Суханов простежують зв'язок між культурою і традицією [7, с. 12].

Серед сучасних дослідників, які розглядають традиції моральної культури в Україні крізь національну ментальність, слід відзначити роботи П. Гнатенка «Український національний характер» (К., 1997), О. Кузик «Трансформація традиційної обрядовості та її використання в сучасній педагогічній, культурно-дозвілєвій діяльності установ культури» (К., 1998) та О. Парфьонової «Традиції в моральній культурі українського народу (друга половина ХІХ–ХХ ст.)» (К., 2004).

Втім, культура міжстатевих відносин, як і культура взагалі – це специфічне явище, яке несе в собі відбиток багатовікової культури кожного народу з його національними особливостями, що знайшли своє відображення у традиціях, звичаях, обрядах та передавалися із покоління в покоління, забезпечуючи наступність як загальнолюдських цінностей, так і кращих надбань кожного народу [4].

Для суспільства питання статі та сексуальних відносин сьогодні є актуальними, оскільки саме тут постають гострі соціальні проблеми, пов'язані з повноцінним вихованням підростаючого покоління, в середовищі якого з'являються все більше прихильників так званого «вільного кохання», «громадянських шлюбів», а у інтимних взаєминах юнаків та дівчат посилюється бездуховність, нехтування морально-етичними нормами, спостерігається ранній початок статевого життя.

Успішне вирішення проблем родинного, статевого виховання дітей та молоді можливе лише за умови глибокого й всебічного знання досвіду національних традицій, шкільної освіти й виховання. З огляду на це особливий інтерес становить спадщина видатного українського педагога Григорія Григоровича Ващенка (1878-1967) (зокрема твори «Виховний ідеал», «Український національний виховний ідеал», «Роль сімейних традицій та обрядів у формуванні української ментальності» (Полтава, 1994), «За здорову і

свідому українську родину», «Виховання статевої чистоти та стриманості» (Дрогобич, 1997) тощо), в якій міститься чимало ідей про родинне виховання, національні традиції, освіту й виховання, зокрема й статевого, які в критичному осмисленні можуть бути успішно використані в сучасних умовах розвитку шкільної освіти в Україні.

Як зазначає відомий педагог, у всіх формах виховання необхідно чітко усвідомлювати його мету, або той виховний ідеал, який має бути реалізований у процесі виховання. Визначаючи основною метою виховання української молоді – служіння Богові й Батьківщині, Г. Ващенко обґрунтував і найважливіші риси, які необхідно виховувати в українській молоді – ідеалістично-релігійний світогляд, який, у свою чергу, має особливе значення для формування волі й характеру і взагалі поведінки людини, любов до Батьківщини, високу й безкомпромісну принциповість, мужність, чесність, людяність і гуманізм, альтруїзм і солідарність, дисциплінованість, працелюбність, здоровий оптимізм, рішучість, пошану до батьків і старших, стриманість у статевому житті і фізичних насолодах [1, с. 183-189].

Мета статті – показати необхідність виховання підростаючого покоління в дусі національних традицій українського народу, фольклору, пісень через погляди відомого педагога Г. Ващенко; зокрема важливість усвідомлення міцного зв'язку між статевою мораллю, родинною мораллю й коханням, оскільки родина повинна залишатися найважливішим інститутом виховання, що є запорукою існування здорової української нації.

Виклад основного матеріалу. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це – втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми, які безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що в свою чергу впливає на процес становлення народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно зв'язана зі звичаями народу, адже звичаї народу – це ті прикмети по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, але й в його історичному минулому [8].

Висвітлюючи роль сімейних традицій та обрядів у формуванні української ментальності, Г. Ващенко відзначає, що ідеал людини, властивий кожному народові, відбивається в його побуті, творах письменства, в народній

творчості. Найбільш виразною з них є безперечно народна творчість, оскільки вона виявляє саму душу народних мас, тоді коли письменство безпосередньо віддзеркалює погляди окремих авторів. Щодо українського традиційного ідеалу людини, зазначає відомий педагог, то він найяскравіше відбивається в українській народній пісні.

Аналізуючи тексти пісень, Г. Ващенко звертає увагу на порівняння, що трапляються в них і свідчать про «високий характер кохання», так дівчина порівнюється з ясною зорею, а парубок з місяцем. Також зустрічається багато епітетів та метафор, що показують глибину й ніжність почуття кохання: «голубонька сиза», «орел сизокрилий», «рибонька», «квіточка» тощо. Але особливо підкреслюється в українській пісні, це «чистота почуття кохання», оскільки «скромність і стриманість у коханні, вірність – це неодмінна риса справжньої української дівчини» [2, с. 108].

Трудно знайти в піснях інших народів, зазначає Г. Ващенко, такі високі погляди на родинні й статеві відносини, як в піснях українських, вважаючи основою й початком родинного життя кохання. Проводячи аналогію поведінки людей і тварин згідно теорії відомого французького психолога Рібо, Г. Ващенко виділяє три ступеня кохання: 1) голий статевий інстинкт; 2) кохання як почуття ніжності й симпатії; 3) ідеальне кохання [1, с. 131-132].

Як зазначає Г. Ващенко, перший ступінь «характеризує нижчі тварини, переважно комах, тут голий інстинкт не ускладнюється ніякими іншими, більш високими почуттями». Ця примітивна груба форма статевої емоції трапляється іноді і в людини.

Другій ступінь кохання властивий іншим тваринам, «як травоядам, так і хижакам. Її можна спостерігати у таких тварин, як леви, а також у птахів. В ній чітко виявляється фізіологічний момент, але він ушляхетнюється почуттям ніжності, взаємним піклуванням тощо». Ця форма кохання дуже поширена й між людьми.

Нарешті третій, найвищий ступінь кохання, зазначає відомий педагог, характеризується тим, що на ньому відходять на задній план фізіологічні моменти й на першому плані стають моменти чисто духовного порядку: взаємна ідеалізація, цінування в першу чергу духовних рис, повна духовна відданість, спільність поглядів тощо.

Така ж саме духовна сторона, вважає Г. Ващенко, властива й українським пісням про кохання, які надзвичайно різноманітні за своїм змістом. У них відбиваються найрізноманітніші переживання: радість, ревності, нещасне кохання, туга за милим чи милою і т. інше. Але у всіх цих переживаннях перше місце посідає духовна сторона, а моменти фізіології посідають другорядне місце. Тому й красу «милої» чи «милого» українська пісня розуміє переважно як красу душі; краса фізична розглядається не сама по собі, а як вияв краси духовної, тому в ній на першій план виступають очі і брові, в яких найбільше віддзеркалюються властивості душі.

Особливо слід підкреслити в українській пісні, зазначає Г. Ващенко, це чистоту почуття кохання. Скромність і стриманість в коханні – це неодмінна риса справжньої української дівчини. Так у пісні «Ой, у полі нивка» співається, що про дівчину «слава на все село стала» за те, що вона на привітання незнайомого козака назвала його «серденьком». З цим пов'язана вірність в коханні і родинному житті. Це любов не лише по могилу, а й після могили. Мила зозулею прилітає на могилу милого й проказує до нього:

*Подай, милий, подай, орле,
Та хоч праву руку.*

В пісні «Козака несуть» замальовується похорон вбитого на війні козака. За ним іде його дівчина й «білі рученьки ломить».

*Ой, лومي, лومي білі рученьки
До єдиного пальця,
Бо не знайдеш ти, дівчинонько,
Над козака коханця.*

Зате, свідчить відомий педагог, українська пісня суворо засуджує зраду й джигунство. Вона не тільки не співчуває джигунові, якого ведуть на кару, а навіть називає його ледащим і визнає кару за справедливу. Свідома своєї дівочої честі й гідності дівчина виганяє зі своєї хати хлопця-«баламута», що хоче її закохати та й забути.

Сестра намовляє брата покинути бідну дівчину-сироту. На що той відповідає:

*Лучше мені гіркий полин їсти,
Ніж мені сироту з ума звести.*

На ґрунті скромності, стриманості й вірності створюється здорова родина, і в першу чергу сердешні відношення між чоловіком і жінкою.

*Батько милий, мати мила,
Дружина миліша.*

Цінним, на наш погляд є думка Г. Ващенка про те, що зі статевою мораллю міцно зв'язана родинна мораль, основна вимога якої – вірність у подружньому житті – є конечною умовою міцності родини. Навпаки, зрада руйнує родину, спричиняється до ревнощів і сварок між чоловіком і жінкою, до занедбання родинних обов'язків, зокрема обов'язків щодо виховання дітей.

Крім того, підкреслює відомий педагог, подружня вірність збагачує життя людини високими переживаннями суто духовного характеру. «На задній план відступають тваринні, скороминучі радощі, на місце їх стають радощі духовні: взаємне духовне єднання, пошана, взаємна підтримка» [2, с. 105].

Отже, підводить підсумки Г. Ващенко, приходимо до висновку, що українську молодь треба виховувати в дусі статевої чистоти і стриманості. Це зовсім не означає, щоб українська молодь складалась із аскетів, але «кожний українець мусить бути моральним у дусі української традиційної моралі, заснованій на засадах християнства», оскільки «це потрібне і для особи і для суспільства, оскільки статева розпущеність приводить до розкладу родини, а розклад родини до розкладу держави» [2, с. 110].

Стосовно традицій родинного виховання Г. Ващенко виходив з визнання великої взаємної залежності морального здоров'я сім'ї і морального стану всього суспільного організму. В цілому ряді праць він підкреслює високий рівень християнської моральності української родини добільшовицького періоду, а відтак трактує її розклад як наслідок ідеологічної корозії, що охопила в 20-30-і роки все наше суспільство. Найшкідливішими тут він вважає вульгарно-нігілістичне ставлення офіційної влади до родини в ті роки, руйнування осілості, втрату зв'язків з Церквою, одержавлення і конвеєризацію виховання учнів тощо [1-3; 5; 6].

В окремих розділах другої частини «Виховання волі і характеру» Г. Ващенко висловлює свої поради щодо тогочасного родинного виховання, зокрема в еміграції. Стратегічною засадою тут він вважає повернення до традиційно-християнських основ родинного життя, що передбачає: а) відродження духовності, зокрема шляхом відновлення традиційної

обрядовості та орієнтацією на здоровий консерватизм; б) відродження цінностей родинного життя на основі християнської моралі, зокрема подружньої вірності, почуття обов'язку щодо власної родини, культ родинної злагоди, любов і взаєморозуміння членів родини тощо; в) оновлення природної виховної функції родини, бо якщо дитина змалку не пізнає і не полюбить родинне тепло, то вона і не прагнучиме колись створити свою сім'ю; г) родина повинна залишатися найважливішим інститутом виховання взагалі: основи ідеалу служіння Богові й Україні, демократизм і перші паростки характеру закладаються в дитині саме тут.

Виходячи з таких міркувань, Г. Ващенко радить «здійснювати релігійне виховання в родині – на основі прикладу батьків і широко спираючись на морально-релігійну родинну традицію добільшовицького періоду» [6, с. 11].

Висновки. Отже, вважає Г. Ващенко, не слід думати, що виховний ідеал нації може бути відбитий лише в педагогічних системах, або інакше, в творах педагогів. Він відбивається в звичаях народу, і в його пісні, і в творах письменників. Він твориться віками і по традиції переходить від старших поколінь до молодших, що його доповнюють і удосконалюють. Виховання учнів на національно-культурних традиціях українського народу забезпечує їх прилучення до високих духовних і матеріальних надбань свого народу, засвоєння і примноження кращих звичаїв, моральних норм, естетичних цінностей та інших елементів культурної спадщини, кращих психічних якостей українського народу, специфіки його емоційної та інтелектуальної сфери, що зберігаються нацією, розвиваються і передаються протягом століть.

Література

1. Ващенко, Григорій. Виховний ідеал [Текст]. – Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
2. Ващенко, Григорій. Вибрані педагогічні твори [Текст]. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1997. – 214 с.
3. Ващенко Григорій. Виховання волі і характеру: Підручник для педагогів / редкол. : А. Алексюк та ін.; передмова В. Герасименка. – К.: Школяр, 1995. – 385с.

4. Життєвий устрій та традиції українського народу як детермінанти формування статевої культури молоді – Режим доступу : <http://book.net/index.php?p=article&id=14414>

5. З творчої спадщини великого педагога Г. Ващенка // Освіта, 2000. №60. – С. 5-6

6. Львівська обласна організація Всеукраїнське педагогічне товариство імені Григорія Ващенка // Г. Ващенко: повернення в Україну, 2000.

7. Парфьонова О. І. Традиції в моральній культурі українського народу (друга половина XIX – XX ст.): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 17.00.01. – К., 2004. – 29 с.

8. Скринник Іванна. Роль сімейних традицій та обрядів у формуванні української ментальності // Наука. Освіта. Молодь. – С. 174-177. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2014/69.pdf
<http://www.jokkey.ru/post289680175/>